

Denis Detling

Umjetnost i režim

Ključno pitanje

U kojoj mjeri se slažete s izjavom: „Umjetnost nije imala nikakve veze s politikom“?

Tema

Politička kriza nakon ubojstva u Skupštini navela je kralja da uvede (ličnu) diktaturu. Integralno jugoslavenstvo, politički progoni, cenzura, ograničavanje građanskih sloboda, neke su od karakteristika diktature Kralja Aleksandra. Ako na to dodamo lošu ekonomsku situaciju, kao odraz Velike depresije, možemo govoriti o situaciji u prvim godinama četvrte decenije 20. stoljeća u Jugoslaviji. Ostaje ključno pitanje kako je to utjecalo na umjetnost i kakvi su bili odnosi između umjetnosti i režima.

Iako ovo pitanje nije osjetljivo i kontroverzno, ono je interesantno zbog činjenice da daje pristup političkim temama iz drugog ugla – umjetnosti. Pitanje odnosa između umjetnosti i režima vidi se, u ovom slučaju, kroz prizmu Grupe Zemlja, Proljetne izložbe u Beogradu i dvojice svjetski poznatih umjetnika – Antuna Augustinčića i Ivana Meštrovića. Mada je za umjetnost (i ne samo u to vrijeme) bio zainteresiran mali krug ljudi, a bio je koncentriran u velikim centrima, naročito Zagrebu i Beogradu, umjetnost je važna ne samo zato što predstavlja odraz situacije u zemlji i društvu već i zato jer je to odraz razmišljanja i postupaka političke i kulturne elite.

Ishodi

- Učenici će naučiti nešto o grupi umjetnika Zemlja, Antunu Augustinčiću, Ivanu Meštroviću, Proljetnim izložbama u Beogradu 30-tih godina 20. stoljeća u Kraljevini Jugoslaviji.
- Učenici će moći razumjeti položaj umjetnika prema režimu i obrnuto.
- Učenici će moći zauzeti stav, izraziti svoje mišljenje koristeći argumente.

Ciljevi

- Napraviti kritičku analizu historijskih izvora.
- Dati tri različite perspektive za temu Umjetnost i režim kroz izabrane materijale.
- Pokazati odnos između (vizuelne) umjetnosti i režima kralja Aleksandra u 30-tim godinama 20. stoljeća, ideju nacionalnog unitarizma, ali i odnos režima prema umjetnosti.
- Prikazati položaj umjetnika prema režimu.
- Koristiti umjetnička djela kao historijske izvore.
- Postići kritičko razmišljanje uz pomoć historijskih izvora i podstaći diskusiju.

Uputstva za nastavnike

Učenici će steći znanja, razumijevanje i uvid u temu kroz odabrani materijal – izvore (slike, pisane izvore, karte) i pripremljene uvodne tekstove. Dati tri različite perspektive za temu Umjetnost i režim kroz izabrane materijale. Rad na izvorima i multiperspektivnost trebaju pomoći da se tema razumije i odgovori na ključno pitanje.

Korak 1

Uvod – objašnjenje radionice i davanje ključnog pitanja: U kojoj mjeri se slažete s izjavom: „Umjetnost nije imala nikakve veze s politikom.“?

Korak 2

Učenici rade u tri grupe s odabranim izvorima i uz dodatnu pomoć teksta iz karata. Postoje četiri vrste izvora – pisani izvori, fotografije, karte i reprodukcije umjetničkih djela. Sve tri grupe imaju isti zadatak, ali različite tvrdnje – grupe trebaju naći koje od navedenih tvrdnji su tačne i objasniti svoj odgovor.

45
minuta

Grupa 1

Izvori: Razgovor između Kralja i Ivana Meštrovića; Olga Manojlović o glorificiranju vlasti; Mapa javnih spomenika kralju Aleksandru (i Petru) koje je izradio Antun Augustinčić; Spomenik kralju Aleksandru u Varaždinu i Titu u Kumrovcu koje je izradio Antun Augustinčić; Skulptura Pijanci.

Tvrdnje

- Meštrović i Augustinčić su bili kritični prema režimu.
- Umjetnički rad Augustinčića i Meštrovića bio je u službi režima.
- Meštrović i Augustinčić su bili politički angažirani.
- Umjetnički rad Augustinčića i Meštrovića je glorificirao kralja.
- Augustinčić i Meštrović su, u prvom redu, izvanredni umjetnici.

Grupa 2

Izvori: Odsustvo nekih od najboljih umjetnika s Proljetne izložbe; Kupovina umjetničkih djela prema broju primjeraka i cijeni; Nazivi umjetničkih djela kupljenih od strane Palate (kralja – uz dodatnu mapu); Prijedlog Palate za kupovinu slika i skulptura; Značaj kupovine umjetničkih djela.

Tvrdnje

- Umjetnici su na proljetnim izložbama promovirali jugoslavensko jedinstvo u umjetnosti.
- Proljetne izložbe su bile sastajalište izuzetnih umjetnika s područja cijele Jugoslavije.
- Palata (kralj) i ministarstvo su izdašno pomagali izložbe kako bi promovirali jugoslavensko jedinstvo.
- Palata (kralj) je prilikom kupovine djela vodila računa samo o kvalitetu djela.

Grupa 3

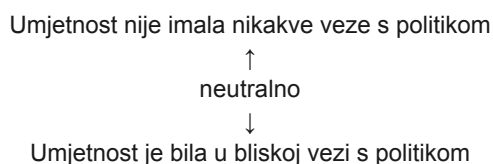
Izvori: Program Grupe Zemlja; Tabaković: Kult idiotizma (1929); Vanja Radauš: Ispovijest (1932); Krsto Hegedušić: Rekvizicija (1929); Antun Mezdić: Deponija (1932); Oton Postružnik: Pozdrav (1932); Željko Hegedušić: 6.1. (1935).

Tvrdnje

- Umjetnički rad Grupe Zemlja izražava kritiku društvenih, političkih i ekonomskih prilika.
- Umjetnički radovi Grupe Zemlja podržavali su politiku režima.
- Program Grupe Zemlja odražavao je njihovu spremnost da kritiziraju trenutnu situaciju, pa je rad Grupe zbog toga zabranjen.

Korak 3

Predstavnici svake grupe trebali bi označiti na liniji (između dvije ekstremne tvrdnje: Umjetnost nije imala nikakve veze s politikom / Umjetnost je bila u bliskoj vezi s politikom) svoj odgovor u skladu s argumentacijom njihovog grupnog rada.

Korak 4

Završna rasprava o ključnom pitanju.

Grupa 1

Koje od sljedećih tvrdnji su korektne? Objasni uz pomoć izvora!

1. Meštrović i Augustinčić su bili kritični prema režimu.
2. Umjetnički rad Augustinčića i Meštrovića bio je u službi režima.
3. Meštrović i Augustinčić su bili politički angažirani.
4. Umjetnički rad Augustinčića i Meštrovića je glorificirao kralja.
5. Augustinčić i Meštrović su, u prvom redu, izvanredni umjetnici.

Uvod:

Antun Augustinčić i Ivan Meštrović su bili među najznačajnijim kiparima u Kraljevini Jugoslaviji u međuratnom periodu, pritom i umjetnici svjetskog glasa. Na primjeru dvojice kipara moguće je djelomično pokazati odnos umjetnosti prema režimu kralja Aleksandra.

Ivan Meštrović je najpoznatiji i najslavniji hrvatski kipar te jedan od najvećih savremenih svjetskih umjetnika 20. stoljeća. Dok je do kraja Prvog svjetskog rata politički angažiran radeći na ideji jugoslavenstva, u Kraljevini Jugoslaviji je vješto izbjegavao izravne političke sukobe.

U prvim godinama 30-tih godina 20. stoljeća izlaže svoje radove u Zagrebu i Beogradu (između ostalih i na 2. i 4. proljetnoj izložbi), Evropi (London, Paris, Berlin, Prag, Manchester, Leeds, Belfast, München, Valencia, Barcelona, Beč, Zürich, Bruxelles...) i Americi (Chicago, New York).

Antun Augustinčić je uz Ivana Meštrovića svakako najznačajniji hrvatski kipar 20. stoljeća, također svjetski poznat po spomenicima izvedenim širom svijeta. Augustinčić je bio jedan od osnivača likovne Grupe Zemlja iz koje istupa 1933. Od tridesetih godina intenzivira svoje bavljenje javnim spomenicima. Sudjelujući i često pobjeđujući na brojnim javnim konkursima za spomenike u Jugoslaviji i svijetu, stječe ugled majstora spomenika, posebno konjaničkih, što mu među kolegama donosi status prvog državnog kipara.

Izvor 1

Razgovor između kralja i Ivana Meštrovića

Razgovor je vođen prilikom poziranja za izradu biste nakon što je zagrebački časopis (izrazito projugoslavenski) Nova Europa, koji je izdavao dr. Milan Ćurčin, objavio u broju od 26. januara/siječnja 1929. izjavu pod naslovom Novo stanje, koju su potpisali: dr. Laza Popović, dr. Ivan Politeo, dr. Ivan Belin, dr. Milan Ćurčin i Meštrović. U izjavi je izražena kritika uspostave diktature, kao nedemokratskog načina rješavanja problema. Taj broj Nove Europe bio je zbog izjave zabranjen.

- A što radi Vaš Ćurčin? Zar on ne vidi da ovo nije Engleska i da se ovdje ne može kao kod njih?... Zatvorit ću ja njega. Pred sud će on.
- Ako je tako, onda moramo pred sud svi koji smo s njim potpisali izjavu.
- To ne mora biti. Ako neke od vas neću zatvoriti, a neću, na primjer, Vas, a druge hoću, šta ko tome može?
- Da, sastavio jest on, ali smo i mi ostali supotpisali. On nam je izjavu pročitao, a mi smo se, uz manje primjedbe, s njom složili i potpisali. Zato mi se čini da je pravo – ako je pravo – da svi jednako odgovaramo, ako ima odgovornosti.

Kralj je podulje šutio, a onda se nasmiješio, pa rekao:

- Vidjet ćemo šta ćemo s njim. Ovaj put je izabrao dobro društvo, ali, ako se ne urazumi, ništa mu neće pomoći.
- Dr. Ćurčin želi našoj zemlji dobro, koliko bilo ko od nas.
- To sam sklon da vjerujem, ali ima i drugih koji ovoj zemlji žele dobro, pa ih se mora ušutkati, jer ono, kako bi oni htjeli da joj pomognu, ne ide, a što ne ide, ne valja.

Zatim smo prešli na posao. On je sjedio mirno i kod tog prvog poziranja nismo mnogo razgovarali.

Ivan Meštrović, Uspomene na političke ljude i događaje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1993., 185

Izvor 2

Olga Manojlović o glorifikaciji vladara

“Tako je u periodu pred izbijanje Drugog svjetskog rata – vremenu najžešćih političkih sukobljavanja i postavljanja zahtjeva za decentralizacijom države, glorifikacija ličnosti kraljeva Petra i Aleksandra afirmirala ideje državnog centralizma i nacionalne monolitnosti, na gotovo identičan način kao što je veličanje ličnosti vladara ostvareno u vremenu socijalističke Jugoslavije, a posebno u posljednjoj deceniji njenog postojanja.”

Olga Manojlović Pintar, "Tito je stena" (dis)kontinuitet vladarskih predstavljanja u Jugoslaviji i Srbiji 20. veka, Godišnjak za društvenu istoriju, 2-3-, 2004., 86-87

Izvor 3

Mapa javnih spomenika kralju Aleksandru (i Petru) koje je izradio Antun Augustinčić

Plava boja - napravljeni spomenici (uništeni tijekom Drugog svjetskog rata)
Crvena boja - skice za spomenike

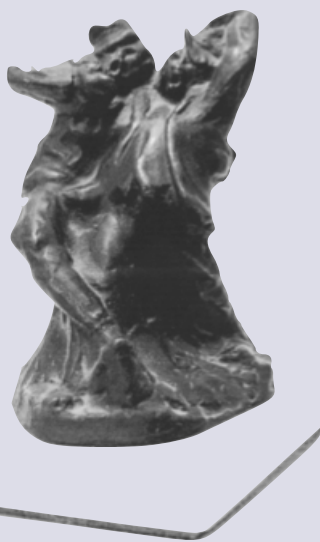
kartu izradio Denis Detling

Izvor 5

Skulptura Pijanci

Skulptura Pijanci, autora Antuna Augustinčića, prikazuje u punoj figuri dva muška lika – mršavog žandara i debelog financa (personifikacija režima) – kako zagrljeni teturaju i pjevaju. Kao njedna druga od njegovih poznatih nam skulptura, Pijanci jasno i glasno izražavaju duh Grupe Zemlja (čiji je Augustinčić 1929. bio jedan od osnivača i pripadao joj do 1933), snažnije i jače nego što su to činili njegovi angažirani crteži kojima je sudjelovao na zemljaškim izložbama. To što Pijanci u to vrijeme nisu bili izlagani i britkost umjetničkog izraza podržava nas u uvjerenju da su nastali kao Augustinčićeva reakcija na policijsku zabranu svih aktivnosti Grupe Zemlja u travnju/aprilu 1935. godine, što se poklapa s iskazom sadašnjeg vlasnika da je i prvotna vlasnica Ksenija Kantoci skulpturu datirala u 1935. godinu.

Ekspertiza kustosa galerije A. Augustinčića u Kanjecu, Božidar Perković;
fotografija skulpture, Davorin Vujčić

Izvor 4

Spomenik kralju Aleksandru u Varaždinu i Titu u Kumrovcu koje je izradio Antun Augustinčić

Spomenik Aleksandru I. Ujedinitelju podignut je 1935. u Varaždinu (srušen 1941.). Spomenik Josipu Brozu Titu postavljen je u Kumrovcu 1948.

Gradski muzej Varazdin 61552 /
en.wikipedia.org/wiki/File:Tito_spomenik1.jpg

Grupa 2

Koje od sljedećih tvrdnji su korektnе? Objasni uz pomoć izvora!

1. Umjetnici su na proljetnim izložbama promovirali jugoslavensko jedinstvo u umjetnosti.
2. Proljetne izložbe su bile sastajalište izuzetnih umjetnika s područja cijele Jugoslavije.
3. Palata (kralj) i ministarstvo su izdašno pomagali izložbe u svrhu promocije jugoslavenskog jedinstva.
4. Palata (kralj) je prilikom kupovine djela vodila računa samo o kvalitetu djela.

Uvod

Od 1929. u Beogradu se u organizaciji umjetničkog društva Cvijeta Zuzorić, održavaju tzv. Proljetne izložbe. One su nastavak tzv. Jugoslavenskih izložbi koje su se organizirale još od 1904.

Izvor 1

Odsustvo nekih od najboljih umjetnika s Proljetne izložbe

“S izložbe (Prve proljetne izložbe, op. a.) odsustvuju ne samo mnogi od najboljih umjetnika koji su trenutno u inostranstvu – Milunović, Dobrović, Šumanović, Uzelac – i čije neprisustvo se razumije i opravdava, nego odsustvuje i velik broj umjetnika koji su kod kuće. Beogradski umjetnici zastupljeni su skoro svi, od slovenskih jedva trojica-četverica, a od hrvatskih nema najboljih, tačno onih čija djela su se očekivala s nestrpljenjem: nema Meštrovića, Kršinića, Babića, Miša, Augustinčića, Becića. Njih zastupaju, u gomili, slabiji umjetnici, od kojih bi samo nekolicina mogla učestvovati na izložbi i s veoma smanjenim brojem radova.”

M. Kašanin, *Umetničke kritike, Beograd 1968, str. 143-144.* u R. Vučetić: *Cvijeta Zuzorić i kulturni život Beograda 1918–1941., Beograd, 2003.*

Izvor 2

Kupovina umjetnina po broju dijela i cijenama

Kupac/Izložba	Ministarstvo obrazovanja	Općina	Kraljev dvor	Privatni
Druga izložba iz 1930.	23	26	0	12
Treća izložba iz 1931.	28 (101 000 din)	4	28 (72 900 din)	8
Peta izložba iz 1933.	nema podataka	nema podataka	nema podataka	1

R. Vučetić, *Cvijeta Zuzorić i kulturni život Beograda 1918–1941., Beograd, 2003., str.712. (AJ, 66-376-614; AJ, 74-350-182; AJ, 74-494-199)*

Opciona pitanja:

1. Ko je najveći otkupitelj slika?
2. Šta misliš zašto?
3. Pokušaj objasniti zašto se smanjuje broj radova koje su otkupile privatne osobe?
4. Šta misliš, ima li to kakve veze s kvalitetom izloženih radova?

Izvor 3

Značaj kupovine umjetničkih djela

Udruženje Cvijeta Zuzorić, organizator Proljetnih izložbi, u dopisima Ministarstvu prosvjete naglašavalo je značaj otkupa. “(...) dosada (je) na proljetnim izložbama bio najveći kupac NJ. V. Kralj i Ministarstvo prosvjete, baš zato što na ovim reprezentativnim izložbama učestvuju umjetnici iz cijele države.”

Radina Vučetić, *Jugoslavenstvo u umjetnosti I kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe od 1904.-1940.), Časopis za suvremenu povijest, br 3., Zagreb, 2009., 712.; prema Arhiv Jugoslavije, 66-113-366*

Opciono pitanje:

1. Šta je po mišljenju Cvijeta Zuzorić razlog da su Kralj i Ministarstvo prosvjete najveći otkupitelji slika.

Izvor 4

Pismo ministru prosvjete

Nakon završene Druge proljetne izložbe, slikari Jovan Bijelić i Vaso Pomorišac, u svibnju/maju 1930, pišu ministru da je zajednička izložba uspjela „kako visokim nivoom izloženih djela, tako još više jednim drugim momentom – naime, kad su se sve narodne snage sjedinile za dobro otadžbine, u tom vremenu našli su se na okupu i pioniri zavjetne jugoslavenske misli“.

Radina Vučetić, Jugoslavenstvo u umjetnosti I kulturi – od zavodljivog mita do okrutne realnosti (Jugoslavenske izložbe od 1904.-1940.), Časopis za suvremenu povijest, br. 3., Zagreb, 2009., 71o.; prema Arhiv Jugoslavije, 66-381-617

Opciono pitanje:

1. Šta slikari smatraju većim uspjehom kod Druge izložbe: visok nivo izloženih djela ili što su se na izložbi okupili oni koji zagovaraju jugoslavensku misao?

Izvor 5

Nazivi (nekih) umjetničkih djela koja je kupila kraljeva Palata (s dodatnom mapom)

Prilikom otkupa slika od strane Dvora primetno je da su najčešće otkupljivana djela s motivima mrtve prirode i djela koja se vežu uz razne dijelove Jugoslavije, što se može vidjeti iz naslova djela:

- Motiv iz Ohrida
- Primorski motiv
- Dalmatinske kuće
- Veles
- Oko Tetova
- Korčula
- Iz Hvara
- Pogled na trg u Prizrenu
- Maglaj u Bosni

R. Vučetić, Cvijeta Zuzorić' i kulturni život Beograda 1918–1941., Beograd, 2003., str.712,713 (Arhiv Jugoslavije, 66-376-614);

Opciono pitanje:

1. Šta misliš zašto se prilikom otkupa slika vodila briga da slike budu vezane uz razne dijelove Jugoslavije?

Izvor 6

Prijedlog Palate za kupovinu slika i skulptura

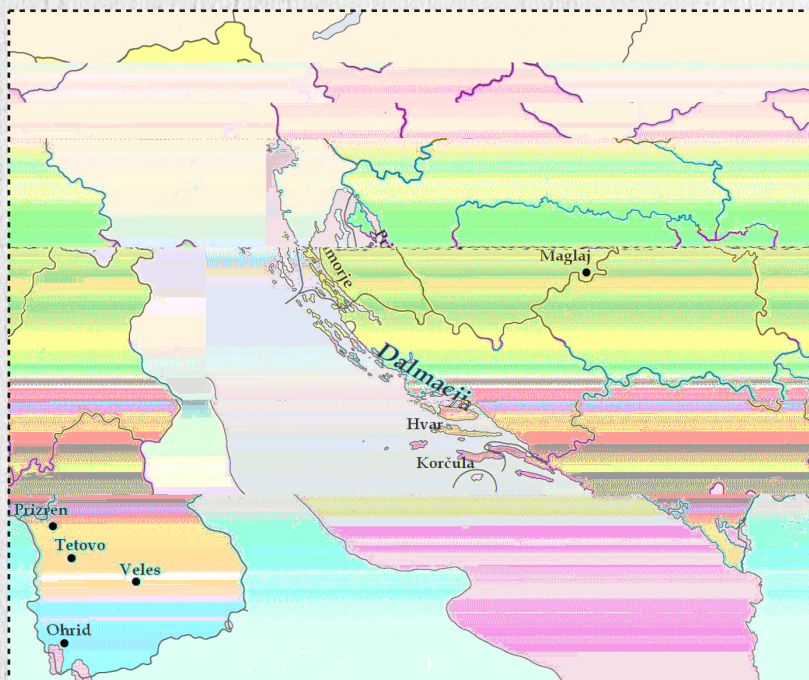
Prijedlog za otkup slika i skulptura načinjen za Dvor sadržavao je prezime i ime umjetnika i trebao je sadržavati karakteristike izloženog djela. U stvarnosti je to izgledalo ovako:

- Vidmar Nande – Slovenac iz Ljubljane. Uzima motive iz narodnog života.
- Kralj France – Iz Ljubljane, vođa generacije koja se pojavila po oslobođenju.
- Palavičini Petar – Dalmatinac porijeklom. Živi i radi u Beogradu.
- Ružička Kamilo – Slikar iz Zagreba, učestvuje na svim jugoslavenskim izložbama.
- Uzelac Milivoj – Rođen u Mostaru, živi u Parizu. Smatra se jednim od glavnih predstavnika naše savremene umjetnosti. Ima lijepo ime u inostranstvu.

R. Vučetić, Cvijeta Zuzorić' i kulturni život Beograda 1918–1941.,

Opciono pitanje:

1. Ističu li se u prijedlogu otkupa karakteristike umjetničkog djela? Šta je Dvoru bitno za otkup?

Grupa 3

Koje od sljedećih tvrdnji su korektne? Objasni uz pomoć izvora!

1. Umjetnički rad Grupe Zemlja izražava kritiku društvenih, političkih i ekonomskih prilika.
2. Umjetnički radovi Grupe Zemlja podržavali su politiku režima.
3. Program Grupe Zemlja odražavao je njihovu spremnost da kritiziraju trenutnu situaciju, pa je rad Grupe radi toga zabranjen.

Uvod

Grupa Zemlja (punim nazivom: Udruženje likovnih umjetnika Zemlja) je bila statutarno udruženje angažiranih, politički lijevo orijentiranih likovnih umjetnika koje je djelovalo od 1929. do 1935. godine.

Grupa je nastala u vremenu izbijanja ekonomske krize, smrti Stjepana Radića i uspostave diktature. Veliki posredni utjecaj na Grupu Zemlja imali su književnik Miroslav Krleža, njemački slikar Gerog Grosz i njemačka likovna grupa Nova stvarnost (Neue Sachlichkeit).

Članovi Zemlje su se zalagali za umjetnost koja je nije sama sebi svrhom, već je društveno i politički angažirana i dostupna širokim narodnim slojevima (što će utjecati na utemeljenje hrvatskog naivnog slikarstva od strane Krste Hegedušića). Teme i motive su preuzimali iz vlastite sredine, zemlje iz koje su potekli (otud naziv Zemlja), a ponajviše su se bavili problemima hrvatskog sela. Grupa je bila kritička, polemična i u svom je djelovanju vješto zaobilazila cenzuru i pazila da javno ne izazove reakciju režima.

Članovi Grupe Zemlja su bili mnogi značajni hrvatski umjetnici, a među njima Drago Ibler (predsjednik), Antun Augustinčić, Krsto Hegedušić, Frano Kršinić, Marijan Detoni, Ivan Generalić, Željko Hegedušić. Grupa je organizirala 6 izložbi, na kojima su svoja angažirana djela izlagali članovi, ali i gosti Grupe Zemlja.

Izvor 1

Program Grupe Zemlja

“Treba živjeti životom svog doba.

Treba stvarati u duhu svog doba.

Savremeni život prožet je socijalnim idejama i pitanja kolektiva su dominantna.

Umjetnik se ne može oteti htijenjima novoga društva i stajati izvan kolektiva

jer je umjetnost izraz naziranja svijeta,

jer su umjetnost i život jedno.”

Javno objavljeni program Grupe Zemlja je zbog cenzure bio oprezno formuliran. Iako je grupa u svom djelovanju, kao i u formuliranju programa, vješto zaobilazila cenzuru i pazila da javno ne izazove reakciju režima, režim je 1935. godine izgubio strpljenje i zabranio djelovanje grupe bez objašnjenja.

Izložba Udruženja umjetnika Zemlja, Zagreb, 1929.

Izvor 2

Ivan Tabaković: Kult idiotizma (1929)

Izložba Udruženja umjetnika
Zemlja, Zagreb, 1929.

Opciona pitanja:

1. Šta vidiš na slici?
2. Kult označava poštovanje nekoga ili nečega. Šta je autor htio reći naslovom djela?

Izvor 3

Vanja Radau#: Ispovijest (1932)

Izložba Zemlja u Umjetničkom paviljonu, Zagreb, 1932.

Opciono pitanje:

1. Kako je prikazan svećenik, a kako ispovjednica?

Izvor 4

Krsto Hegedušić: Rekvizicija (1929)

Izložba udruženja umjetnika Zemlja, Zagreb, 1929.; <http://www.ipress.hr/kultura/izlozba-krste-hegedusica-za-deset-godina-galerije-adris-14514.html>

Opciona pitanja:

1. Šta slika prikazuje?
2. Rekvizicija znači prisilno, odnosno privremeno oduzimanje imovine uz namiru/nadoknadu, obično u ratne svrhe. Šta ti misliš, hoće li seljaci sa slike dobiti nadoknadu?

Izvor 5

Antun Mežinić: Deponij (1932)

Izložba Zemlja u Umjetničkom paviljonu, Zagreb, 1932.

Opciona pitanja:

1. U pozadini slike je Zagreb, ali šta slika pokazuje?
2. U kakvoj je to vezi s naslovom izložbe?

Izvor 6

Oton Postružnik:
Pozdrav (1932)

Izložba Zemlja u
Umjetničkom paviljonu,
Zagreb, 1932.

Opciona pitanja:

1. Zastava je simbol neke države. Kako bi ti držao zastavu svoje zemlje kada bi je neko pozdravljao?
2. Kako je ovdje prikazana?
3. Pobroji koliko osoba ima na slici, a koliko lica vidiš?
4. Kod lica koja vidiš, radi li se tu o konkretnoj osobi ili možda ona nekoga predstavlja?

Izvor 7

Željko Hegedušić:
6. 1. (1935)

Moderna galerija
Zagreb, MG-2891;
photo by Goran Vranic.

Opciona pitanja:

1. Naslov slike je 6.1. Šta se dogodilo 6. 1. 1929?
2. Svi likovi na ovoj slici hodaju prema kamenu na kojem stoji 6.1. Šta misliš, šta je autor ovom slikom htio reći?
3. Pogledaj koji se sve likovi nalaze na slici. Kako su prikazani?
4. Predstavljaju li stvarne osobe ili ti likovi predstavljaju određene grupe?
5. Ako predstavljaju određene grupe, kakav je stav autora slike prema njima?
6. Pojavljuje li se negdje smrt u pozadini?
7. Šta je prethodilo događaju od 6. 1. 1929?
8. Šta misliš kakav je stav autora, na osnovu slike, prema događaju koji se zbilo 6. 1. 1929?